

ЗНАЧАЈ И ПРИМЕНА АЛТЕРНАТИВНИХ САНКЦИЈА ПРЕМА МАЛОЛЕТНИЦИМА

Сажетак: Алтернативне санкције у систему малолетничког правосуђа темељ су модерног кривичног права и представљају сасвим другу форму санкционисања малолетних учинилаца кривичних дела, засновану на алтернативном приступу разрешења друштвених односа насталих поводом извршења кривичног дела. Овај модел санкционисања малолетних учинилаца кривичних дела, који се противи примени било ког облика лишења слободе малолетника, данас је општеприхваћен у многим европским законодавствима. У складу са актуелним европским трендовима и наше кривично законодавство увело је алтернативне санкције у постојећи систем малолетничког правосуђа, са циљем да се отклоне негативни ефекти краткотрајних казни затвора и оствари већа корист за друштво, жртву и учиниоца кривичног дела. У раду су представљене основна идеја и темељи примене овог система, као и значај и улога алтернативних санкција у систему малолетничког правосуђа европских држава.

Кључне речи: малолетници, делинквенција, малолетнички криминалитет, алтернативне санкције, диверзионе мере

Увод

Малолетничка делинквенција један је од највећих проблема савременог друштва. Деца и малолетници, нажалост, све чешће се јављају у улози учинилаца најтежих кривичних дела и прекршаја и то постаје веома важно питање коме се морају посветити не само друштвени чиниоци који доносе одлуке од значаја за супростављање овој појави – већ и читаво друштво које тражи начине за одговарајућу реакцију. Деца и малолетници која крше закон у највећој мери не чине то по својој слободној вољи и то је нешто што морамо имати на уму. У великом броју случајева малолетнички криминалитет резултат је ограничених могућности које деци и малолетницима стоје на располагању у току њиховог развоја. Наравно, то је само један од фактора ризика. Малолет-

---

* borislav@pravni-fakultet.info

ници који су у сукобу са законом често су жртве злостављања и занемаривања, немарног и лошег родитељства или су одрасли у породицама које су се бориле са финансијским односно економским потешкоћама, те су од најраније младости сведоци лоших примера односно узора око себе. Говорећи о малолетничкој делинквенцији и малолетничком криминалитету – говоримо пре свега о неуспеху друштва и система да обезбеде здраво окружење за развој и одрастање деце и малолетника. Означавање такве деце као проблематичне и њиховим строгим искључењем из друштва изрицањем најтежих малолетничких санкција (малолетничког затвора, нпр.), а не пружањем других алтернативних видова помоћи усмерених на њихову рехабилитацију – може итекако утицати на даљи развој личности малолетника и њихово одрастање. То неретко доводи до даље криминализације малолетника и чињења нових кривичних дела када одрасту.¹

Савремено друштво полако схвата да је досадашњем, искључиво репресивном систему реакције на малолетнички криминалитет потребна промена. Малолетницима, учиниоцима кривичних дела је потребна подршка а напори друштва за њихову рехабилитацију нису довољни за њихове развојне потребе иако првенствено само друштво има обавезу да осигура и обезбеди посебну заштиту свим малолетницима.

Малолетни учиниоци кривичних дела се умногоме разликују од одраслих учинилаца и стога се у кривичном праву третирају другачије. Суд узима у обзир личност и потребе малолетника, па је и друштвена реакција према малолетним учиниоцима кривичних дела пре свега усмерена на образовање и мере усмерене на помоћ у њиховом развоју, уклањање узрока анти-социјалног и криминалног понашања и спречавање поновног извршења кривичних дела. Све процедуре које укључују санкционисање малолетних преступника у малолетничком правосуђу морају поштовати принцип пропорционалности, узимајући у обзир не само злочин и ризике за друштво, већ и личност малолетника, кућно окружење, старост, образовање и склоности. Систем малолетничког правосуђа одавно поступање према малолетним учиниоцима кривичних дела темељи на претходно поменутиим чиниоцима те досадашњи, искључиво репресивни систем санкционисања малолетника, мења системом алтернативних санкција које се све чешће изричу малолетним учиниоцима кривичних дела, па чак и оних најтежих.

Све претходно наведено, основа је и темељ текста који је пред нама а у коме ћемо се укратко осврнути на значај имплементације система алтернативних санкција према малолетницима у малолетничком правосуђу. Пре него што пређемо на то питање, укратко ћемо се оврнути на специфичности кривичноправног положаја малолетника које су заправо основни разлог све чешће имплементације новог модела санкционисања малолетних учинилаца кривичних дела утемељеног на систему алтернативних санкција.

¹ Видети опширније: „*The rights of children in conflict with the law*“, Ministry of Justice of Montenegro, Juvenile Justice Reform Commission UNICEF, Podgorica, 2007., pp. 4-5

Специфичност кривичноправног положаја и система малолетничких санкција у кривичном праву

Недозвољено и неприхватљиво понашање, криминалитет малолетника, малолетничка делинквенција...само су неки од термина који се користе да објасне односно опишу негативну друштвену појаву која је позната од најстаријих времена.² Ова друштвена појава није последица нити продукт искључиво савременог доба већ се малолетници као учиниоци прекршаја и кривичних дела јављају од када постоји свет и цивилизација, док се у савременим условима усложњавају и умножавају модели неприхватљивих понашања малолетника и деце којима није страно вршење и најтежих дела на најбескрупулозније начине.

Савремено доба пак, донео је нешто ново када је у питању положај малолетника у кривичном праву и однос друштва према њима. Данас малолетници, као посебна (специфична) категорија грађана, подлежу специфичном и по много чему посебном третману државних органа па тако и у кривичноправном смислу где за малолетнике важе нека посебна правила поступка.³ Ипак, није одувек и свугде тако било.

У различитим културама и заједницама, посматрано кроз историју, постоји огромна разлика у третирању кривичноправног положаја и наравно кривичне одговорности малолетника, а самим тим направљен је и различит систем реакције. У свом односу према малолетничком криминалитету, већина држава данас углавном се фокусира на учиниоца и његов нпр. криминални акт, а напори државе и њених судских органа усмерених на рехабилитацију малолетних учинилаца неретко су потиснути у страну искључивим ретрибутивним, традиционално репресивним приступом и поступањем према малолетницима. Овакав приступ резултат је уверења да су појединци свесно изабрали криминално понашање и да су стога одговорни за своје понашање, без обзира на узраст и степен развоја. Сходно томе, главни циљ старог система малолетничког правосуђа је да се утврди кривична одговорност – тј. кривица малолетног учиниоца кривичног дела, која се обавља у поступку који је прописан законом. Резултат овог процеса је санкција која одражава тежину кривичног дела и која има ефекат застрашивања.

Насупрот томе, приступ заснован на систему алтернативних санкција и рехабилитацији малолетника, ослања на мишљење да је дело малолетника по-

² Више о томе видети: Shoemaker, D.J. „*Theoriea of Delinquency, An Examination of Explanation of Delinquent Behavior*“, New York, Oxford, 1990, стр. 7 -12.

³ У ширем смислу, поступак према малолетним осуђеницима води се на основу принципа постављених за вођење кривичног поступка према малолетницима. Подсећања ради, у циљу што потпуније заштите личности малолетног учиниоца кривичног дела у кривичном поступку, направљен је низ одступања од редовног кривичног поступка за пунолетне учиниоце. Одступања се односе на архитектонику поступка и његову јавност, органе који учествују у поступку и специфична решења код низа питања, која се односе на лице према коме се води поступак. Бановић, Б., *Кривично процесно право*, Факултет безбедности и ЈП „Службени гласник“, Београд, 2008., стр. 272.

слевица специфичности личности малолетника, узраста као и да је резултат низа фактора, почев од неадекватне родитељске контроле и заштите, лошег социјалног или економског окружења и тд. Темелј оваквог начина реакције друшва на криминалитет малолетника утемељен је и на приступу који подразумева да је криминално понашање деце и омладине заправо резултат неспособности „младог човека“ да самостално доноси одлуке и самим тим доводи до ограничене одговорности за такво понашање. Са друге стране, тај приступ произлази из мишљења да и друштво има одговорност и дужност да обезбеди адекватну бригу и заштиту за сву децу и младе. Стога, савремена друштва воде се чињеницом да је кроз интервенцију државних правосудних, социјалних и других органа као и алтернативни систем санкција које се изричу малолетним учницима кривичних дела неопходно спречити преступника у будућем вршењу кривичних дела и злочиначком понашању и да му је неопходно пружити потребну помоћ да исправи постојећа неприхватљива понашања.⁴

Говорећи о специфичном положају малолетника неопходно је имати у виду да се малолетници од одраслих разликују по степену интелектуалне и емоционалне зрелости, али и развијене свести о својим поступцима као и одговорностима за исте. Управо ова чињеница даје нам јасан сигнал и знак да су малолетна лица мање одговорна у друштвеном и моралном смислу и да се не могу третирали као одрасле особе. Ове околности такође указују да су малолетници у великој мери подложни утицајима које њихов развој и понашање могу усмерити ка асоцијалном и антисоцијалном понашању, те вршењу кривичних дела и прекршаја.⁵ Управо зато, кривичноправни статус малолетника, у кривичном законодавству, директно је условљен са утврђивањем њихове старосне границе. Међутим, овде нас очекују проблеми условљени особеностима у развоју сваке индивидуе, па самим тим и малолетника. Зато је, прецизније посматрано, немогуће индивидуално утврђивати степен наступања зрелости сваког малолетника. Исто тако, у упоредном законодавству, постоји велика неуједначеност у прописивању старосне границе малолетства. Генерално посматрано, у кривичноправном статусу малолетника и њиховом третирању у кривичном законодавству, можемо издвојити два основна модела њиховог статуса: „*welfare*“ (заштитнички) модел и „*justice*“ (правосудни) модел.

Први од наведена два модела - заштитнички „*welfare*“ модел, појављује се још почетком XX века а одликују га велика овлашћења судије у судском поступку као и одсуство непотребног формализма, напуштање пропорционалног изрицања кривичних санкција, као и неодређеност у сакционисању малолетника. Личност малолетника избија у први план насупрот дотадашњем класичном моделу сакционисања малолетника.⁶ У таласу промена после Другог светског рата јавља се овај модел статуса малолетника.

⁴ Видети опширније: Koller-Trbovic, N., Koren Mrazovic, M., Cvjetko, B., Zizak, A.: „*Model of out-of-court settlement in a penal procedure against minors and young adults*”, Department for behavioural disorders of the Education-rehabilitation faculty, Zagreb.

⁵ <http://www.stetoskop.info/Uticaj-medija-na-maloletnicku-delikvenciju-u-Srbiji-4663-s1-content.htm>, Доступно: 08.03.2016.

⁶ Више о томе видети: Ancel, M., Друштвена одбрана, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1991.

Други, правосудни („*justice*“) модел појављује се у измењеним друштвеним околностима насталим у другој половини XX века. Оно што је, у ствари, допринело појави овог модела јесу шире друштвене промене у већини европских држава, настале са наступајућом привредном кризом и губитком друштвене подршке према дотадашњем (институционалном) третману и односу према малолетницима. Тако у наредном периоду жртва постаје централна личност у судском поступку што свакако представља новину у кривичном законодавству.

Управо претходно поменуте специфичности кривичноправног статуса малолетника и саме личности малолетника, у великој мери су разлог за примену другачијих метода санкционисања малолетних учинилаца кривичних дела заснованих на алтернативним санкцијама. У редовима који следе, најпре ћемо указати на значај и основне карактеристике алтернативног система санкционисања малолетника у систему малолетничког правосуђа а потом ћемо се бавити и имплементацијом овог система.

Значај алтернативних санкција у систему малолетничког правосуђа

Историјски посматрано, затвори у почетку нису коришћени као казна у данашњем облику, већ су били начин да се ограничи кретање криминалаца до момента када је заказано извршење телесне или смртне казне. Наравно, модерни казнени систем је знатно еволуирао од овог првобитног и сада је развијен диференциран приступ. Посматрано из криминолошке перспективе, затвори се првенствено схватају као начин санкционисања који има следећу сврху: одвраћање, искључивање учиниоца кривичног дела из друштва, одмазду и рехабилитацију⁷. Политичка и академска расправа о томе да ли ови циљеви могу да се постигну и на други начин, применом алтернативних видова санкционисања одавно је једна од најважнијих у казним системима многих држава.

Једна ствар која је сигурна јесте да ће већина учинилаца кривичних дела у затвору бити пуштена назад у друштво, само је питање како ће се у том друштву уклопити и како је боравак у затвору утицао на њихову рехабилитацију. У случајевима када постоје услови за примену неких од алтернативних санкција казни затвора, учиниоцима се све чешће изричу неке друге санкције јер затворски систем представља све већи финансијски терет за државу. Управо зато, алтернативне санкције казни затвора имају велики потенцијал да драматично смање стопу поврата, што заузврат смањује затворску популацију и трошкове откривања и кажњавања злочина. Поред наведеног, постоји потреба да се све више размотри могућност комбинације одговарајућих казни и рехабилитационог програма тако да учинилац може бити успешно реинтегрисан у друштво.⁸

⁷ Hale, C. et al., „Criminology”, Oxford University Press, Oxford 2005, p. 547

⁸ Видети опширније: <http://www.qcea.org/wp-content/uploads/2011/06/rprt-alternatives-en-jan-2010.pdf>, Датум приступа: 10.03.2016. године

Основна карактеристика алтернативних санкција у малолетничком кривичноправном систему је да се постојеће санкције замењују социјалним, образовно-васпитним и медицинским мерама, као алтернативним и неформалним мерама чиме се врши контрола над мерама које се примењују према малолетницима. Тако се избегава се покретање кривичног поступка и процесом помирења оштећеног и учиниоца уз укључење и лица из његове најближе околине доприноси генерално превенцији будућег малолетничког криминалитета.

По угледу на друге земље код којих је овај систем односно начин поступања према малолетницима увелико актуелан, и у нашој земљи се од деведесетих година прошлог века започиње са новим програмима по узору на сличне програме који се примењују у развијеним земљама, чији је циљ примена алтернативних и неформалних мера уз рану превенцију малолетничког криминалитета. Посебно охрабрују резултати програма Дневни боравак који се у назад неколико година примењује у Београду и појединим другим градовима од стране Градских центара за социјални рад. Програмом су обухваћена деца и млади са израженим тешкоћама у понашању које су се манифестовале у виду незаинтересованости, вербалне и физичке агресије, слабог успеха у школи, нередовног похађања наставе, деструктивног понашања, злоупотреба психоактивних супстанци, недовољне контроле од стране родитеља, и др. Програм је први пут реализован у Земуну, укључује децу школског узраста, а реализација програма је везана за школу. Деца сваки дан у школским просторијама у мањим групама раде са стручњацима различитих профила на проблемима везаним за њихове породичне односе, понашање, успех у школи, коришћење слободног времена, и др. Учешће у програму и деце и родитеља је на принципу добровољност. Програм су прихватала деца која нису била укључена у вршење кривичних дела али су се кретала у друштву делинквената, а неки су чинили ситне прекршаје. Истраживања су показала да су учесници који су у континуитету били укључени у програм најмање три месеца, показивали побољшање у погледу емотивне стабилности, успеха у школи, смањења могућности за негативну идентификацију, и др.⁹

Примена алтернативних санкција према малолетницима у европском малолетничком правосуђу

Све европске државе у својим системима малолетничког правосуђа имају широк спектар санкција и мера за малолетне учиниоце кривичних дела и прекршаја што је, наравно, у складу са усвојеним међународним стандардима који, између осталог, обухватају и велики спектар мера које се изричу као алтернатива казни затвора.¹⁰ У већини држава Европе данас постоји могућност одвраћања судских органа од изрицања казне и пак могућност комбиновања

⁹ Шкулић, М., Стевановић, И., „Малолетни делинквенти у Србији“, Југословенски центар за права детета, Београд 1999., стр. 403-408

¹⁰ Видети опширније: Pruin, I., Dünkel, F.: „An overview about the different scopes of juvenile justice systems in Europe“, 2011., p. 1650.

казне са условном осудом или одбацивања казне затвора и замене исте неком од алтернативних санкција. Системи алтернативних санкција у многим земљама варирају, па тако казне које се изричу за поједине прекршаје могу бити замењене у неким државама за неке од образовних мера. У другим државама постоје мере које се свode на посредовање и помирење између жртве и преступника, затим на репарацију и извињење жртви, што се показало итекако добро у процесу реинтеграције малолетника у друштво и његовог „враћања“ на прави пут. Оно што је заједничко у већини држава које уводе или су већ у своје системе малолетничког правосуђа увеле алтернативни приступ санкционисању малолетних учинилаца кривичних дела је заправо идеја која се заснива на чињеница да уколико се сукоб већ реши у друштву - не постоји потреба за даљом стигматизацијом учиниоца, која би однела знатно више новца и кроз кривични поступак. На пример, у Немачкој, ако се малолетни учинилац пре почетка поступка већ извинио жртви и пристане да надокнади штету коју је произвео, јавни тужилац може одбацити случај без икаквих даљих услова или последица по учиниоца.

Сличан приступ је примењен и у земљама у којима је диверзиони приступ у комбинацији с (минимумом) репресивних мера присутан као могућа опција. Шта је заправо диверзиони приступ односно модел и на шта се односи? Диверзиони модели, односно диверзионе мере, или програми, су у основи резултат продора ресторативне правде и идеја на којима она почива. Примена ових мера подразумева искључење малолетног учиниоца кривичног дела из кривичноправне процедуре и укључење у социјалне програме, који ће бити много кориснији од казне затвора. „Посредовање, односно ресторативни приступ, у овом моделу замењују кривични одговор на извршено кривично дело.“¹¹

Једна од алтернативних могућности у санкционисању малолетника је да тужилац или судија може обуставити случај за одређени временски период након што малолетни учинилац испуни посебне обавезе, као што су рад у заједници, поправка оштећења или учешће у неком од "курсева обуке". Сличан приступ је сасвим уобичајен и у источно-европским земљама које примењују приступ заснован на "ослобађању малолетника од кривичне одговорности", који се може комбиновати са образовним или другим алтернативним мерама.

У неким земљама, мере изречене у традиционалном, редовном кривичном поступку према малолетним учиниоцима кривичних дела може се комбиновати са мерама које изричу посебни управни органи или тела, попут специјаних „комисија за малолетника“ у Бугарској, Естонији или Русији. Ова тела могу изрећи потпуно или делимично испуњење посебних обавеза за малолетнике. Пренос одговорности и снага уређеног система санкционисања које ови органи и тела својим ауторитетом и ефикасношћу гарантују, уједно гарантују и поштовање стандарда малолетничког правосуђа и изречених алтернативних мера у потпуности. Управни органи у великом броју држава Европе такође избегавају сваки облик лишавања слободе малолетника као вид реакције

¹¹ Ђопић, С., „Ресторативна правда и кривичноправни систем“, Докторска дисертација, Правни факултет, Универзитет у Нишу, Ниш, 2010, стр. 135.

на њихово криминално понашање. Осим тога, тенденција је чак и да се све мере које се евентуално изрекну малолетнику (без обзира да ли се ради о некој од казни, попут казне затвора, или о некој од алтернативних мера) изричу само у најкраћем могућем року и наравно, на што краћи временски период.¹² То је управо начин и да се предупредe све евентуалне негативне последице казне на даљи живот и одрастање малолетника.

У неким државама европског континенталног правног система, алтернативне санкције које се изричу малолетним учиниоцима кривичних дела називају се и "санкције заједнице" и подразумевају заправо све оне санкције и мере које не доводе до лишавања слободе у било ком облику. Ипак, у појединим државама у Европи могу се наћи и разлике између различитих система малолетничког правосуђа у том погледу, иако се суштински посматрано системи алтернативних санкција о којима говоримо у великој мери заснивају на истој идеји и сличним принципима.¹³

Као опште правило, које важи у већини држава, може се истаћи правило према коме се изрицање алтернативних санкција и мера заснива на *принципу хијерархије* односно утврђеном поретку, у коме ће приоритет увек бити дат некој од прописаних васпитних или образовних алтернативних мера, као најприкладнијим санкцијама. Ово редовно отвара могућност комбиновања неколико врста васпитних алтернативних мера или санкција. Други, општи принцип који се посебно истакао у Савету Европе је *принцип пропорционалности* кога такође судски органи треба да се придржавају када примењују образовне или диверзионе мере. У складу се претходно поменути принципима дефинишу се следећи нивои санкционисања, од најмање до највише наметљивих:

1. Упозорења, укори, осуде без казне, образовне "директиве";
2. Новчане казне, рад у јавном интересу, репарација наредбе, посредовање;
3. Курсеви социјалне обуке и друге интензивније образовне санкције;
4. Мешовите казне, комбинација васпитних налога (који се могу окарактерисати као више "репресивни" начин суочавања са малолетним учиниоцима кривичних дела);
5. Условне казне без надзора од стране тзв. Пробационе службе;
6. Пробација;¹⁴
7. Условне казне са надзором од стране Пробационе службе, електронски надзор (мониторинг);
8. Едукационо стамбено збрињавање, затвори за малолетнике и слични облици лишавања слободе.

¹² Pruiñ, I., Dünkel, F. „An overview about the different scopes of juvenile justice systems in Europe“, 2011., p. 1684.

¹³ Pruiñ, I., Dünkel, F., Grzywa, J. „The Implementation of Alternative Sanctions and Measures into Juvenile Justice Systems“, Romanian Journal of Sociology, New Series, 2011., (1-2), 3-22.

¹⁴ Пробација је у англосаксонском и нашем праву поступак надзора над понашањем особа које су у ризику након изрицања неке казнене мере или изласка из институције затвореног типа. Посебно се практикује у раду са малолетним делинквентима који реализују центри за социјални рад у сарадњи са другим релевантним институцијама, или са породицом уколико је она у стању да се у овај процес укључи. Доступно на <https://sr.wikipedia.org/sr/Пробација>, Датум приступа: 10.03.2016.; Видети опширније: <http://www.justice.gov.uk/about/probation/>, Датум приступа: 10.03.2016.

Алтернативне санкције у виду упозорења или укора (називају се још и вербалне санкције), неретко су праћене широким спектром алтернативних санкција које испољавају више или мање утицаја на живот учиниоца. Многе системи малолетничког правосуђа у свом спектру санкција имају васпитне мере (попут, рецимо образовних "директива" у Аустрији и Немачкој) или пак имају самосталне санкције као што су на пример пробација или условне казне затвора (нпр. Данска). Циљ таквих образовних директива је увек, са једне стране да се побољша образовни утицај а са друге стране и да се смањи утицај фактора ризика у свакодневном животу малолетника. Управо зато, законске одредбе треба да дају одређени степен дискреционог права судијама да нађу најподеснију директиву.

Такође, у неким државама Европе постоји и могућност изрицања новчане казне малолетним преступницима али се заиста може поставити питање да ли ове казне могу представљати адекватну алтернативу казни затвора јер се тада неминовно суочавамо са чињеницом и питањем да ли ће малолетници бити у могућности да плате новчане казне својим новцем?! Ипак, са друге стране, у Финској, на пример, новчане казне за малолетнике су генерално ниске и руководе се висином и износом џепарца којим малолетник располаже те се спроводе у договору са родитељима или старатељима малолетника.

Већина европских земаља данас нуди системе алтернативних санкција усмерене на помирење жртве и учиниоца уз посредовање али ипак, у неким земљама се посредовање скоро никад или пак веома ретко практикује због недостатка организационе инфраструктуре на локалном нивоу (Чешка, Пољска, Румунија...)¹⁵

Закључак

Системи малолетничког правосуђа већине држава Европе развили су посебне системе алтернативних санкција који се у великој мери разликују од традиционалног система санкционисања по великом спектру различитих образовних мера и санкције алтернативне природе заснованих на учешћу целе заједнице и крајњем преваспитању малолетника. Принцип према коме лишење слободе мора да остане последња мера која се изриче малолетном учиниоцу кривичног дела заступљен је широм света, али нису све државе почеле да примењују овај принцип на исти начин. Такође, и у европским земљама средње и источне Европе, затвор за малолетнике и друге затворске санкције губе значај и све чешће се мењају неком од алтернативних санкција.

Овакав развој система малолетничког правосуђа прати спровођење новог система „санкција заједнице“, које су се појавиле у Западној Европи крајем 1970-их, а у источној Европи још од раних 1990-их година. Диверзиони приступ у многим земљама стекао је велики значај и показао се као успешна алтернатива и добар начин суочавања са "свакодневно" учињеним бројним „сит-

¹⁵ <http://journalofsociology.ro/wp-content/uploads/2014/11/Full-text-pdf.26.pdf>, Датум приступа: 10.03.2016.

ним“ делима од стране малолетника за која нарочито није пожељно увек изрицати најстроже санкције. Мере медијације и друге мере ресторативне правде као што су породичне групне конференције су успешно спроведене у неким земљама (Белгија, Немачка, Северна Ирска, итд) и у складу су са принципима алтернативног санкционисања малолетника. Друге "конструктивне" васпитне санкције или мере (образовне мере или мере усмерене на стручно усавршавање, програми против агресије и насиља) су такође успешно имплементирани у многим државама и значајно су се прошириле у последњих неколико деценија.

Када већ говоримо о диверзионим програмима, морамо истаћи и то да се исти примењују веома успешно у САД. Као пример успешности примене ових модела, можемо навести град Fairfeild, у држави Калифорнији, где је у временском периоду од средине 1999. године па све до 30. јуна 2006. године, укупно 492 малолетних лица учествовало у овим програмима. Од тога, њих 91%, после завршетка програма није било предмет вођења новог кривичног поступка што итекако говори о ефикасности и значају имплементације ових мера, као и њиховој предности у односу на казну малолетничког затвора.

Још једна од веома интересантних могућности које нам долазе из англосаксонског правног подручја је и систем заснован на Центрима за дневно јављање који су настали у Енглеској 70-их година прошлог века, а касније су се развили и у САД-у преко центара за социјални третман делинквената. Малолетним делинквентима, који су прошли кроз читав програм социјалног третмана, било је дозвољено да се јављају у центар на третман. У САД, користе се све више, као облик санкције утемељен у заједници, који нуди алтернативу затварању, као и традиционалној пробацији. Они представљају облик посредног кажњавања, који се изриче са појачаним надзором и различитим врстама третмана и активности. Центри за дневно јављање нуде различите могућности, које су осмишљене с циљем да помогну делинквенту, да оствари живот у заједници. Такође, услуге које су доступне у оквиру ових центара су различите, и у њих спадају: помоћ у налажењу посла, помоћ у налажењу стана, саветовање и третман одвикавања од болести зависности, групно/индивидуално саветовање, програми професионалног и стручног оспособљавања, подршка у виду целодневног боравка, програми описмењавања, укључивање у послове корисне за заједницу, итд.¹⁶ Овакви програми показали су се такође као веома значајни јер нуди малолетним учиниоцима кривичних дела не само алтернативу казни затвора већ и помоћ, у случају њиховог изрицања, да након истека казне што пре и што лакше могу да се реинтегришу у заједницу.

Ипак, неке европске земље, попут наше земље, суочавају се са недостатком инфраструктуре тј. инфраструктурних капацитета за коришћење односно спровођење алтернативних санкција у пракси. Немачки систем алтернативних санкција према малолетницима може бити само пример добре праксе у том погледу, на који би и у нашој земљи требало обратити пажњу, односно који би се у великој мери могао имплементирати у систем малолетничког правосуђа Републике Србије.

¹⁶ Бартон, С., „Особе осуђене због вожње у пијаном стању у програму центра за дневно јављање“, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, 2005, стр. 11.

Литература:

1. Ancel, M., Društvena odbrana, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 1991 *Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima deteta* ("Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori", br. 15/90 i "Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori", br. 4/96 i 2/97)
2. Banović, B., *Krivično procesno pravo*, Fakultet bezbednosti i JP „Službeni glasnik“, Beograd, 2008., str. 272.
3. Barton, S., „Osobe osuđene zbog vožnje u pijanom stanju u programu centra za dnevno javljanje“, *Kriminologija i socijalna integracija*, Zagreb, 2005, str. 11.
4. Bojić, B., *Položaj maloletnika u krivičnom pravu*, doktorska disertacija, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Novi Sad, 2013.
5. W.Sauer, *Kriminologie*, „Walter de Gruyter & CO.“, Berlin, 1950
6. D.J. Shoemaker, *Theoriea of Delinquency, An Examination of Explanation of Delinquent Behavior*, New York, Oxford, 1990, *Krivični zakonik Srbije* („Službeni glasnik RS“, br. 85/05)
7. Jovašević, D.: *Položaj maloletnika u novom krivičnom pravu Republike Srbije*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 45, 3/2008.
8. Jovašević, D., *Maloletničko krivično pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Centar za publikacije, Niš, 2011., str. 40
9. Jovašević, D., *Položaj maloletnika u krivičnom pravu*, Niš, 2010 Škulić, M., *Maloletničko krivično pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i Službeni glasnik, Beograd, 2011., str. 271.
10. *Konvencija UN o pravima deteta iz 1989. godine*, Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori broj 15/1990
11. Koller-Trbovic, N., Koren Mrazovic, M., Cvjetko, B., Zizak, A.: „*Model of out-of-court settlement in a penal procedure against minors and young adults*“, Department for behavioural disorders of the Education-rehabilitation faculty, Zagreb.
12. Nikolić, Ž., Jokšić, I., *Maloletnička delinkvencija - socijalnopsihološki i krivičnopravni aspekti*, monografija, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2011.
13. Perić, O., *Komentar Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica*, drugo, dopunjeno izdanje, „Službeni glasnik“, Beograd, 2007.
14. Pruiin, I., Dünkel, F.: „*An overview about the different scopes of juvenile justice systems in Europe*“, 2011., p. 1650.
15. Pruiin, I., Dünkel, F., Grzywa, J. „*The Implementation of Alternative Sanctions and Measures into Juvenile Justice Systems*“, *Romanian Journal of Sociology*, New Series, 2011., (1-2), 3-22.
16. Stojanović, Z., *Komentar Krivičnog zakonika*, Službeni glasnik, Beograd, 2006.
17. „*The rights of children in conflict with the law*“, Ministry of Justice of Montenegro, Juvenile Justice Reform Commission UNICEF, Podgorica, 2007., pp. 4-5
18. Čopić, S., „*Restorativna pravda i krivičnopravni sistem*“, Doktorska disertacija, Pravni fakultet, Univerzitet u Nišu, Niš, 2010, str. 135.
19. Hale, C. et al., „*Criminology*“, Oxford University Press, Oxford 2005, p. 547
20. Škulić, M., *Maloletničko krivično pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i Službeni glasnik, Beograd, 2011.
21. Škulić, M., Stevanović, I., „*Maloletni delinkventi u Srbiji*“, Jugoslovenski centar za prava deteta, Beograd 1999. 403-408

22. <http://www.stetoskop.info/Uticaj-medija-na-maloletnicku-delikvenciju-u-Srbiji-4663-s1-content.htm>, Dostupno: 11.03.2015.
23. http://www.kpa.edu.rs/data/akademija/nbp/NBP_2010_2.pdf, Datum pristupa: 11.03.2015.
24. <https://sr.wikipedia.org/sr/Probacija>, Datum pristupa: 10.03.2016.
25. <http://www.justice.gov.uk/about/probation/>, Datum pristupa: 10.03.2016.
26. <http://journalofsociology.ro/wp-content/uploads/2014/11/Full-text-pdf.26.pdf>, Datum pristupa: 10.03.2016.
27. https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/cjat_eng/3_Alternatives_Incarceration.pdf, Datum pristupa: 10.03.2016.
28. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojdp/181203.pdf>, Datum pristupa: 10.03.2016.
29. <http://www.qcea.org/wp-content/uploads/2011/06/rprt-alternatives-en-jan-2010.pdf>, Datum pristupa: 10.03.2016.

SIGNIFICANCE AND APPLICATION OF ALTERNATIVE SANCTIONS AGAINST MINORS

Summary: Alternative sanctions in the juvenile justice system are the basis of modern criminal law and represent an entirely different form of sanctioning juvenile offenders, based on an alternative approach to resolving social relations created on the occasion of the crime. This model sanctioning of juvenile offenders, which is against using any form of detention of minors, has been widely accepted in many European jurisdictions. In accordance with current European trends and our criminal legislation have introduced alternative sanctions in the existing juvenile justice system, in order to eliminate the negative effects of short-term prison sentences and achieve greater benefit to society, the victim and the offender. This paper presents the basic idea and the foundations of this system, as well as the role and importance of alternative sanctions in the juvenile justice system of European countries.

Key words: juveniles, delinquency, juvenile delinquency, alternative sanctions, diversion measures